

بررسی دیدگاه هواداران تیم‌های فوتبال اهواز در خصوص عوامل مؤثر بر بروز

پرخاشگری^۱

سجاد غلامی ترکسلویه^۱، صدیقه حیدری نژاد^۲

۱. دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد فیروزآباد، مرکز میمند

۲. دانشیار گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه شهید چمران اهواز*

تاریخ دریافت: ۹۱/۰۹/۰۲

تاریخ پذیرش: ۹۲/۰۶/۱۲

چکیده

افزایش بروز پرخاشگری در بین تماشاگران فوتبال، مورد توجه بسیاری از جامعه‌شناسان و متخصصین تربیت‌بدنی قرار گرفته است. هدف این پژوهش، شناسایی عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگریاز دیدگاه هواداران دو تیم بزرگ استقلال اهواز و فولاد خوزستان بود (N=۶۵۰۰) که ۳۵۴ نفر به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. نتایج نشان داد چهار عامل در بروز پرخاشگری اهمیت دارند که به‌ترتیب شامل عوامل مرتبط با وضعیت ایمنی و بهداشتی استادیوم با میانگین ۲/۸۹، عوامل مرتبط با داوری با میانگین ۲/۵۱، عوامل مرتبط با پوشش رسانه‌ای با میانگین ۲/۳۹ و عوامل مرتبط با مدیریت برگزاری مسابقات با میانگین ۲/۲۱ می‌باشند. براساس نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود مسئولین هیأت فوتبال استان و فدراسیون فوتبال با برنامه‌ریزی مناسب و حذف عوامل مزاحم، میزان وقوع رفتارهای پرخاشگرانه را در بین هواداران مشتاق و علاقه‌مند به حداقل برسانند.

واژگان کلیدی: پرخاشگری، هواداران فوتبال، خوزستان

Email: heydari_s@scu.ac.ir

*نویسنده مسئول :

۱. این مقاله بخشی از نتایج طرح پژوهشی (کد ۷۹۲) است که در قالب اعتبار پژوهانه سال ۱۳۹۰ در دانشگاه شهید چمران اهواز انجام شده است.

مقدمه

بدون شک، فوتبال پرطرفدارترین و محبوب‌ترین ورزش در پهنه بین‌المللی است؛ به طوری که امروزه در بسیاری از کشورها ورزش ملی محسوب می‌شود (قره‌خانی، کوزچیان، خبیری، فولادی حیدرلو و نوبخت، ۱۳۹۰). لبریز بودن ورزشگاه‌ها از تماشاچیان در رویدادهای داخلی، ملی، قاره‌ای و جهانی از یک طرف و برخورداری رقابت‌ها از بینندگان چند صدمیلیونی پخش تلویزیونی از طرف دیگر، فوتبال را به مردمی‌ترین ورزش جهان تبدیل کرده است؛ بنابراین می‌توان گفت تماشاگران و هواداران، جزی از ورزش فوتبال هستند و بدون وجود آن‌ها فوتبال محصولی بدون جذابیت است. بخش زیادی از جذابیت فوتبال، حتی تماشای تلویزیونی آن به دلیل فضایی است که تماشاگران در ورزشگاه ایجاد می‌کنند (غلامی ترکسلویه، نجفی، فاطمی و رستگاری، ۲۰۱۳). با این وجود، برخی از ناهنجاری‌ها و کج روی‌ها مانند دوپینگ، شرط‌بندی، تباخی، ناداوری و حتی رفتارهای غیرمتمعارف ورزشکاران، تماشاگران را در وضعیتی قرار می‌دهد که ممکن است قواعد و هنجارهای رایج را به آسانی نقص کنند و به رویارویی‌های پرخاشجویانه و خشونت‌آمیز روی آورند (قاسمی، ذوالاکتاف و نورعلی‌وند، ۱۳۸۸). آشکارترین نمونه رفتار خشونت‌آمیز بین طرفداران فوتبال، پدیده‌ای موسوم به اوباشگری است که امروزه به شکل نسبتاً سازمان‌یافته در کشورهای صاحب فوتبال به‌ویژه اروپا رواج دارد. در انگلستان هولیگان‌ها (اوباش) با عقاید و افکار تعصب‌آمیز، به وجود آورنده وقایع فاجعه‌آمیز بسیاری در ورزشگاه‌ها بوده‌اند. در ایتالیا علاقه دیوانه‌وار و بیمارگونه برخی از طرفداران تیم‌های فوتبال و نیز رفتارهای پرخاشجویانه و ویرانگرانه در عرصه مسابقات سبب شده است که به آن‌ها لقب تیفوسی‌ها داده شود (رحمتی و تبریزی، ۱۳۸۲).

پرخاشگری تماشاگران از موضوعات اساسی مطالعات جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و مدیریت ورزشی است (راسل و وارد، ۲۰۰۲). البته این موضوع با رویکردهای مختلف علمی تجزیه و تحلیل شده است. صرف‌نظر از بررسی‌های مبتنی بر نظریه‌ها و مدل‌های علمی که بیشتر بر عوامل و فرایندهای درونی پرخاشگری متمرکز شده‌اند (رحمتی، ۱۳۸۳)، به نظر می‌رسد عوامل بیرونی نیز بر بروز پرخاشگری تماشاگران نقش دارند. به‌رحال اهمیت موضوع خشونت و پرخاشگری در ورزش سبب شده است که از دهه ۱۹۶۰ میلادی، پژوهشگران تبیین‌ها و تفسیرهای گوناگونی درباره اوباشگری و خشونت تماشاگران مطرح کنند و هریک عواملی را برای به‌وجود آمدن این پدیده عنوان کنند. تیلور^۱ (۱۹۸۷) اوباشگری در ورزش فوتبال را پدیده جدیدی می‌داند که جوانان بیکار و قشر پایینی طبقه کارگر بدان مبادرت می‌ورزند. به اعتقاد

1. Taylor

وی اوباشگری رفتارهای خشونت‌آمیز هواداران فوتبال، نشأت گرفته از عوامل بورژوازی، صنعتی و تجاری شدن ورزش فوتبال در عصر جدید است؛ زیرا با تجاری شدن فوتبال، هواداران سنتی آن‌که از طبقه کارگر بوده و رابطه نزدیکی با باشگاه داشتند و از اعمال قدرت در باشگاه برخوردار بودند احساس می‌کنند دیگر تعلق به فوتبال ندارند؛ به همین خاطر برای احیای نفوذ گذشته خود دست به نوعی رفتار می‌زنند که در قالب خشونت و ویرانگری نمود می‌یابد. سیریل^۱ (۱۹۷۰) عواملی نظیر اعتراض به داور، ازدحام جمعیت به دلیل سوء مدیریت، هیجانی و احساسی بودن رقابت، مصرف مشروبات الکلی، نداشتن روحیه جوانمردی و رفتار مری را از جمله عوامل مؤثر در بروز آشوب در میان تماشاگران می‌داند. تننبام و همکاران^۲ (۱۹۹۷) معتقدند تولیدات رسانه‌ای، جنجال‌سازی مطبوعات و رفتار ناشایست بازیکنان و مربیان تیم‌های ورزشی، مهم‌ترین عوامل بروز پرخاشگری و رفتارهای اوباشگرانه در تماشاگران مسابقات ورزشی است. نتایج پژوهش کورالیس^۳ (۱۹۹۸) نشان داد که اکثر هواداران خشونت‌طلب فوتبال در یونان، مجرد و با میانگین سنی ۲۰ سال هستند که بسیاری از آن‌ها پایگاه اقتصادی پایینی دارند و از لحاظ شغلی، درصد بالایی از آن‌ها بیکار بودند. وی نگرش منفی به هواداران تیم رقیب، اشتباهات داور، نگرش تحریک‌آمیز پلیس به تماشاگران، تحریکات روزنامه‌های ورزشی و کسب شهرت و اعتبار را مهم‌ترین عوامل مؤثر در بروز خشونت‌گرایی هواداران تیم‌های ورزشی می‌داند. دمینک و همکاران (۲۰۰۰) که از محققان پژوهشگران دانشگاه لستر^۴ بودند در پژوهشی آشوب‌ها، درگیری‌ها و اغتشاشات مربوط به فوتبال را بررسی کردند و نتیجه گرفتند این معطل اجتماعی تحت تأثیر عواملی مانند عصیانگری جوانان، بیکاری، خطاهای بازی و اشتباهات داور می‌باشد. بودین و همکاران^۵ (۲۰۰۴) معتقدند اوباشگری رفتاری است که از هواداران در بیرون یا داخل استادیوم بروز می‌کند که بیشتر اوقات جوانان آن را مرتکب می‌شوند. مادن سنواک^۶ (۲۰۰۸) یکی از مهم‌ترین دلایل پرخاشگری را محل و موقعیت استادیوم می‌داند. جلالی و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهش خود نتیجه گرفتند بین کیفیت داور، خشونت بازیکنان در بازی، مطالب تحریک‌آمیز مطبوعات، سن تماشاگران و وضعیت اجتماعی آن‌ها با بروز پرخاشگری رابطه وجود دارد. واسیلیکی و استفانوس^۷ (۲۰۱۲) عنوان کردند حرکات خشونت‌آمیز بازیکنان و اشتباهات داور باعث بروز پرخاشگری در تماشاگران فوتبال یونان می‌شود و به دنبال آن، اغتشاش در درون و بیرون از ورزشگاه بروز می‌کند.

-
1. Cyril
  2. Tenenbaum
  3. Courakis
  4. Leisecter
  5. Bodin
  6. Madensen, eck
  7. Vassiliki and Stefanos

حیدری نژاد و غلامی (۲۰۱۲) در پژوهش خود دریافتند ساختار نامناسب و کمبود امکانات در ورزشگاه‌ها، اشتباهات داوری، ضعف در مدیریت برگزاری مسابقات و حاشیه‌سازی مطبوعات، مهم‌ترین علل بروز پرخاشگری در تماشاگران فوتبال می‌باشد.

در این راستا در داخل کشور نیز عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در پژوهش‌های متعددی بررسی شده است. از جمله پژوهش رضانی نژاد و همکاران (۱۳۹۱) به ترتیب عوامل مربوط به مدیریت امکانات و خدمات، هیجان رسانه‌ای، نتیجه گرایی، مدیریت مکانی و زمانی مسابقات، رفتار اعضای تیم، نوع داوری، رفتار مربی و داور، حساسیت اجتماعی و سابقه رقابت را مهم‌ترین عوامل بروز پرخاشگری تماشاچیان فوتبال می‌داند. سلطان حسینی و همکاران (۱۳۸۹) معتقدند محیط ورزشگاه، نوع قضاوت داور، پخش زنده مسابقات، نوع رفتار بازیکنان و مربیان و انتظار تماشاگران از نتیجه در بروز خشونت نقش دارد. وثوقی و همکاران (۱۳۸۸) به ترتیب باخت تیم محبوب، قضاوت نادرست داور، عملکرد نادرست لیدرها و عدم رضایت از خدمات رفاهی ورزشگاه را مهم‌ترین علل بروز پرخاشگری در تماشاگران فوتبال معرفی کردند. به علاوه، بین متغیرهای رضایت از خدمات رفاهی استادیوم و سن تماشاگران با شدت خشونت آن‌ها رابطه معکوس معناداری مشاهده نمودند. منصورزاده (۱۳۸۷) معتقد است محیط ورزشگاه و نحوه داوری می‌تواند در بروز پرخاشگری تماشاگران مؤثر باشد؛ ولی زمان برگزاری مسابقات ورزشی فوتبال و رسانه‌های ورزشی تأثیری بر بروز پرخاشگری ندارد. در پژوهش کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) به ترتیب قضاوت جانب‌دارانه داور، ازدحام جمعیت پشت درهای ورزشگاه به دلیل کمبود بلیط و ظرفیت، عملکرد تحریک‌آمیز بازیکنان، کمبود و شلوغی سرویس‌های رفت و آمد، مشکلات تهیه بلیط، بی‌نظمی و سردرگمی در داخل ورزشگاه و نامناسب بودن امکانات رفاهی در ورزشگاه از مهم‌ترین علل بروز پرخاشگری در فوتبال شناخته شدند. به علاوه بین سن و میزان پرخاشگری، رابطه معکوس معناداری مشاهده شد، در حالی که بین وضعیت اقتصادی با میزان پرخاشگری رابطه‌ای مشاهده نشد.

به‌طور کلی تمام کسانی که به‌نحوی با ورزش سروکار دارند ناگزیر با پدیده پرخاشگری روبه‌رو می‌شوند. از آنجایی که خشونت و پرخاشگری بخش جدایی‌ناپذیر فوتبال است، بروز رفتارهای پرخاشگرانه در مقاطع زمانی مختلف و مسابقات مختلف با شدت‌های کم یا زیاد قابل مشاهده است. تنش بین بازیکنان در برخی بازی‌های حساس مانند شهرآورد بین پرسپولیس و استقلال و بروز رفتارهای ناشایست تماشاگران در تخریب تجهیزات ورزشگاه‌ها و اموال عمومی، نمونه‌ای از این‌گونه رفتارها هستند که کمیته انضباطی به آن‌ها رسیدگی می‌کند و در نهایت باعث محرومیت یا اعمال مجازات‌های دیگر برای آن‌ها می‌شود (صادقی پور، رهنما، جعفری و رهنما، ۱۳۸۸، ۷۱). با توجه به اهمیت ورزش و تأثیر آن در بسیاری از زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، هم‌چنین با توجه به استقبال روزافزون مردم به‌ویژه جوانان و نوجوانان برای رفتن به ورزشگاه‌ها و تماشای بازی تیم مورد علاقه خود و نقشی که این تماشاگران و هواداران در جذابیت

مسابقات ورزشی، به خصوص ورزش فوتبال دارند، لازم است دیدگاه‌های آنان در خصوص عوامل مؤثر بر بروز خشونت و پرخاشگری در استادیوم‌های ورزشی بررسی شود. در این راستا، پژوهش حاضر قصد دارد با شناسایی عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری از دیدگاه هواداران دو تیم بزرگ (استقلال اهواز و فولاد خوزستان) به این سؤال پاسخ دهد که اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در بین تماشاگران فوتبال در شهر اهواز چگونه است؟ امید است نتایج این پژوهش به سازمان‌های ورزشی از جمله فدراسیون فوتبال، هیئت‌های فوتبال شهرستان‌ها و سایر بخش‌های مرتبط با فوتبال کمک نماید تا مسئولین و برنامه‌ریزان برگزاری مسابقات فوتبال به‌ویژه مسابقات مهم و حساس بتوانند با برنامه‌ریزی مناسب و حذف عوامل مزاحم، میزان وقوع رفتارهای پرخاشگرانه را در بین هواداران مشتاق و علاقه‌مند به حداقل برسانند و با ایجاد محیطی امن، عوامل لذت بردن هواداران از رویدادهای ورزشی را فراهم آورند.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر، از نوع توصیفی - پیمایشی بوده و به روش میدانی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش، کلیه تماشاچیان و هواداران تیم فولاد خوزستان (حاضر در لیگ برتر) و استقلال اهواز (حاضر در لیگ دسته یک) در سال ۱۳۸۹ بودند ($N=6500$) که از این تعداد، ۴۰۰۰ نفر طرفدار تیم فولاد خوزستان و ۲۵۰۰ نفر طرفدار تیم استقلال اهواز بودند. نمونه آماری به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و از طریق جدول کرجسی مورگان ($N=354$) تعیین شد (۲۱۸ نفر طرفدار فولاد خوزستان و ۱۳۷ نفر طرفدار استقلال اهواز). ابزار جمع‌آوری داده‌ها شامل پرسش‌نامه ویژگی‌های فردی (سن، وضعیت تأهل، تعداد دفعات حضور در ورزشگاه، وضعیت اقتصادی، وضعیت اشتغال و مدرک تحصیلی) و پرسش‌نامه محقق ساخته دارای ۳۰ سؤال و در چهار بخش (وضعیت ایمنی و بهداشتی استادیوم، وضعیت داوری، هیجان رسانه‌ای و مدیریت برگزاری مسابقه) با مقیاس پنج ارزشی لیکرت بود. روایی صوری پرسش‌نامه توسط ۱۵ تن از متخصصین تربیت‌بدنی مورد بررسی قرار گرفت. روایی سازه پرسش‌نامه از طریق تحلیل عاملی ($0/871$) و پایایی آن از طریق ضریب آلفای کرونباخ ($0/874$) محاسبه شد. لازم به ذکر است پرسش‌نامه مربوط به تماشاچیان تیم فولاد در بازی با تیم پاس همدان و پرسش‌نامه مربوط به تماشاگران تیم استقلال اهواز در بازی با تیم شیرین‌فراز کرمانشاه در فصل ۹۰ - ۸۹ بین تماشاگران توزیع شد. پس از جمع‌آوری کل پرسش‌نامه‌ها، ۳۰ پرسش‌نامه به دلیل مخدوش بودن کنار گذاشته شد و تحلیل داده‌ها با ۳۲۴ پرسش‌نامه انجام شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی (آزمون تی تک‌نمونه‌ای، رتبه‌بندی فریدمن و ضریب همبستگی کندال) استفاده شد. سطح معناداری برای آزمون فرضیه‌ها $P < 0/05$ در نظر گرفته شد.

نتایج

جدول ۱ - توصیف برخی ویژگی‌های فردی آزمودنی‌ها

درصد	فراوانی	گروه‌ها	
۴۵/۷	۱۴۸	کمتر از ۲۰ سال	سن
۴۹/۴	۱۶۰	۲۱ تا ۳۰	
۲/۸	۹	۳۱ تا ۴۰	
۲/۱	۷	۴۱ سال به بالا	
۳۷/۴	۱۲۱	۱ تا ۵ بازی	تعداد حضور در ورزشگاه
۲۹/۱	۹۴	۶ تا ۱۰ بازی	
۱۱/۷	۳۸	۱۱ تا ۱۵ بازی	
۱۲/۹	۴۲	۱۶ تا ۲۰ بازی	
۵/۵	۱۸	۲۱ تا ۲۵ بازی	
۳/۴	۱۱	بیشتر از ۲۶ بازی	
۲۱/۶	۷۰	ضعیف	وضعیت اقتصادی
۴۴/۸	۱۴۵	متوسط	
۲۱/۶	۷۰	نسبتاً خوب	
۱۲	۳۹	خوب	
۲۳/۱	۷۵	دانش‌آموز	وضعیت اشتغال
۴۳/۸	۱۴۳	دانشجو	
۶/۸	۲۲	کارمند	
۱۷	۵۵	شغل آزاد	
۹/۳	۳۰	سایر موارد	
۲۹/۳	۹۵	زیر دیپلم	میزان تحصیلات
۱۵/۲	۴۹	دیپلم	
۱۸/۸	۶۱	فوق دیپلم	
۳۱/۸	۱۰۳	لیسانس	
۴/۹	۱۶	فوق لیسانس و بالاتر	
۱۰۰	۳۲۴	جمع کل	

خلاصه‌ای از مهم‌ترین ویژگی‌های فردی آزمودنی‌ها در جدول ۱ ارائه شده است. همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود با توجه به سطح معناداری ($P=0/001$) و میانگین به‌دست‌آمده برای هریک از عوامل چهارگانه (بیشتر از حد متوسط ۳)، از دیدگاه هواداران هر چهار دسته عوامل وضعیت ایمنی و بهداشتی استادیوم، نوع داوری، پوشش رسانه‌ای و مدیریت

برگزاری مسابقات در بروز پرخاشگری مؤثر هستند؛ بنابراین برای اولویت‌بندی عوامل چهارگانه مؤثر بر بروز پرخاشگری از آزمون رتبه‌بندی فریدمن استفاده شد.

جدول ۲ - نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای برای تعیین میزان عوامل مؤثر در بروز پرخاشگری

شاخص‌های آماری متغیرها	میانگین	انحراف معیار	تی تک نمونه‌ای	درجه آزادی	مقدار آماره تی	سطح معناداری
وضعیت ایمنی و بهداشتی استادیوم	۳/۶۶	۱/۰۲	۳	۳۲۳	۱۱/۶۸	*۰/۰۰۱
نوع داوری	۳/۴۶	۰/۸۶	۳	۳۲۳	۹/۵۵	*۰/۰۰۱
پوشش رسانه‌ای	۳/۳۵	۱/۰۱	۳	۳۲۳	۶/۲۶	*۰/۰۰۱
مدیریت برگزاری مسابقات	۳/۲۴	۰/۸۳	۳	۳۲۳	۵/۲۹	*۰/۰۰۱

بر اساس نتایج جدول ۳، اختلاف میانگین بین چهار دسته عوامل مؤثر در بروز پرخاشگری در سطح (۰/۰۵) معنادار می‌باشد.

جدول ۳ - نتایج رتبه‌بندی فریدمن در خصوص اولویت‌بندی عوامل چهارگانه مؤثر در بروز پرخاشگری

شاخص‌های آماری عوامل چهارگانه	میانگین	خی‌دو	درجه آزادی	سطح معناداری
وضعیت ایمنی و بهداشتی استادیوم	۲/۸۹			
نوع داوری	۲/۵۱	۴۰/۵۵	۳	*۰/۰۰۱
پوشش رسانه‌ای	۲/۳۹			
مدیریت برگزاری مسابقات	۲/۲۱			

بر اساس نتایج جدول ۴، بین وضعیت تأهل با بروز پرخاشگری در تماشاگران رابطه مثبت معنادار وجود دارد؛ اما بین وضعیت اقتصادی و سن با میزان بروز پرخاشگری، رابطه معکوس معنادار وجود دارد. به علاوه، بین میزان تحصیلات با بروز پرخاشگری رابطه‌ای مشاهده نشد.

جدول ۴ - نتایج آزمون همبستگی کندال برای تعیین رابطه برخی ویژگی‌های فردی با بروز پرخاشگری

سطح معناداری	ضریب همبستگی کندال	شاخص آماری متغیر	وضعیت تأهل
*۰/۰۰۱	۰/۳۷	بروز پرخاشگری	سن
*۰/۰۰۱	-۰/۲۷		میزان تحصیلات
۰/۶۵۲	۰/۰۱۹		وضعیت اقتصادی
*۰/۰۱۳	-۰/۱۲		

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه، فوتبال از ورزش ساده با مقاصد تربیت‌بدنی فراتر رفته و به یک صنعت تبدیل شده است. اهمیت روزافزون این ورزش در زندگی انسان باعث شده است که حتی حواشی آن نیز بخشی از ذهنیت و توجه افراد را به خود جلب کند. با رسانه‌ای شدن این ورزش و گسترش ابعاد اقتصادی، فرهنگی، فراغتی و صنعتی آن، مسائل، تأثیرات و حواشی فوتبال از حوزه ورزش فراتر رفته و به صحنه عمومی جامعه کشانده می‌شود. گسترش رفتار خشونت‌آمیز در میدان این رشته ورزشی نیز نشان‌دهنده همین موضوع است. خشونت و اوباشگری در فوتبال تقریباً از آغاز رواج این رشته ورزشی همراه آن بوده است. علی‌رغم این پیشینه طولانی، توجه به منشأ بروز رفتار خشونت‌آمیز از دهه ۶۰ میلادی نظر جامعه‌شناسان و اصحاب علوم اجتماعی را به خود جلب کرده است. به نظر می‌رسد ناکامی، تنها بخشی از پرخاشگری و خشونت ورزشی طرفداران تیم‌های فوتبال را در هنگام برگزاری مسابقات تبیین می‌کند (محسنی تبریزی و رحمتی، ۱۳۸۱). بسیاری از این پرخاشگری‌ها ارتباطی به مسابقات فوتبال ندارند و حاصل ناهنجاری‌های دیگر اجتماعی از قبیل توجه‌نداشتن به بسیاری از نیازهای جامعه جوان، فقر، بیکاری، گسترش شهرنشینی، دگرگونی در الگوهای اوقات فراغت، اهمیت یافتن فوتبال و نقش هویت‌بخش آن برای طرفداران، واکنش‌های گاه سخت‌گیرانه و نسنجیده نیروهای کنترل اجتماعی و توجه زیاد و افراطی رسانه‌ها به این ورزش از جمله عوامل دیگری هستند که در شکل‌گیری رفتار پرخاشجویانه و خشونت‌آمیز تماشاگران فوتبال در کشورهای مختلف نقش مؤثری دارند که در کل می‌تواند خشونت در فوتبال را به‌عنوان یک فرایند جهانی مطرح کند (رحمتی و محسنی تبریزی، ۱۳۸۲). در کشور ما خشونت و اوباشگری در فوتبال نظیر کشورهای فوتبال دوست

معروف اروپایی به هیچ وجه وجود نداشته است؛ اما در اثر هیجان‌ها و حساسیت‌های ایجاد شده در مسابقات بین‌المللی یا جام جهانی، گروهی از هواداران متعصب و خشن در برخی مسابقات فضای خشونت و درگیری را به جمع تماشاگران تحمیل کرده و حتی به اموال عمومی ورزشگاه و یا وسایل نقلیه عمومی آسیب وارد کنند. علل بروز این پرخاشگری‌ها می‌تواند ناشی از عوامل ضعف مدیریت در برگزاری مسابقات، فضا سازی رسانه‌ها، اشتباهات داوری و غیره باشد (حیدری نژاد و غلامی، ۲۰۱۲).

یافته‌های پژوهش نشان داد وضعیت ایمنی و بهداشتی استادیوم، از دلایل اصلی بروز پرخاشگری در تماشاگران می‌باشد. این یافته با نتایج پژوهش حیدری نژاد و غلامی (۲۰۱۲)، مادن سنواک (۲۰۰۸)، سیریل (۱۹۷۶)، رضانی نژاد و همکاران (۱۳۹۱)، سلطان حسینی و همکاران (۱۳۸۹)، وثوقی و خسروی (۱۳۸۸)، منصورزاده (۱۳۸۷) و کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) همخوان می‌باشد. رضانی نژاد و همکاران مهم‌ترین علل بروز پرخاشگری را مدیریت ضعیف امکانات و خدمات ورزشگاه عنوان کردند. وثوقی و همکاران نیز یکی از عوامل مؤثر در بروز پرخاشگری تماشاگران فوتبال را عدم رضایت آن‌ها از خدمات رفاهی ورزشگاه معرفی کردند. در تبیین این یافته می‌توان اشاره نمود بسیاری از مردم دوست دارند فوتبال را از نزدیک و با حضور یافتن در ورزشگاه تماشا کنند. حضور تعداد زیادی از افراد در یک محیط، خطرات بالقوه‌ای را ایجاد می‌کند. این خطرات می‌تواند با کمبودهای ساختاری که در ورزشگاه‌ها وجود دارد باعث بروز احساسات، هیجان‌ها و واکنش‌های نابهنجار تماشاگران به صورت شعار، پرتاب اشیاء، فحاشی، آشوب و غیره شود. مصداق این گفته، کشته شدن ۹۶ نفر از هواداران تیم لیورپول در سال ۱۹۸۹ است که بعد از پژوهش‌های انجام شده مشخص شد علت حادثه، عدم رعایت ایمنی در ورزشگاه هیلزبورو^۱ بوده است (رحیمی، امیرتاش و خبیری، ۱۳۸۱).

یافته‌های پژوهش نشان داد عامل داوری یکی دیگر از دلایل بروز پرخاشگری در تماشاگران است. این یافته با نتایج پژوهش واسیلیکی و همکاران (۲۰۱۲)، جلالی و همکاران (۲۰۱۲)، حیدری نژاد و غلامی (۲۰۱۲)، سیریل (۱۹۷۶)، کورالیس (۱۹۹۸)، رضانی نژاد و همکاران (۱۳۹۱)، سلطان حسینی و همکاران (۱۳۸۹)، وثوقی و همکاران (۱۳۸۸)، منصورزاده (۱۳۸۷) و کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) همخوان است. نتایج پژوهش واسیلیکی و همکاران (۲۰۱۲) نشان می‌دهد اشتباهات داوری یکی از علل خشونت در تماشاگران یونانی می‌باشد. در پژوهش منصورزاده نیز اشتباهات داوری یکی از علل بروز پرخاشگری تماشاگران فوتبال بود. در تأیید این

یافته می‌توان گفت قضاوت ناصحیح داوران به‌ویژه در موارد حساس نظیر آفساید، رد گل صحیح، پنالتی و کارت زرد و قرمز، باعث برهم خوردن نظم ورزشگاه خواهد شد. از طرف دیگر، قضاوت داوران می‌تواند بر رفتار بازیکنان و مربیان نیز تأثیر بگذارد که این موضوع به‌طور غیرمستقیم بر رفتار تماشاگران و هواداران تیم‌ها در رابطه با بروز اغتشاش اثرگذار است. در مقابل، قضاوت صحیح و عادلانه داوران نقش بسزایی در جلوگیری از بروز خشونت در تماشاگران دارد و استفاده از داوران باتجربه و قضاوت صحیح آنان می‌تواند بروز خشونت در تماشاگران را تا حد قابل‌توجهی کاهش دهد.

نتایج پژوهش نشان داد عامل پوشش رسانه‌ای نقش مؤثری در بروز پرخاشگری دارد. نتایج پژوهش‌های واسیلیکی و استفانوس (۲۰۱۲)، جلالی و همکاران (۲۰۱۲)، حیدری‌نژاد و غلامی (۲۰۱۲)، تنبام و همکاران (۱۹۹۷)، کورالیس (۱۹۹۸)، رضانی و همکاران (۱۳۹۱) و کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) با این یافته همخوان می‌باشد. رضانی و همکاران هیجان رسانه‌ای را در بروز پرخاشگری مؤثر می‌دانند. تنبام و همکاران نیز معتقدند تولیدات رسانه‌ای و جنجال‌سازی مطبوعات یکی از مهم‌ترین عوامل بروز پرخاشگری و رفتارهای اوباشگرانه در تماشاگران مسابقات ورزشی است؛ اما نتایج پژوهش با نتایج پژوهش منصور زاده (۱۳۸۷) که معتقد است رسانه‌های ورزشی تأثیری در بروز پرخاشگری ندارد ناهمخوان می‌باشد. دلیل احتمالی این ناهمخوانی می‌تواند متفاوت بودن جامعه آماری باشد؛ زیرا در پژوهش منصور زاده، عوامل اثرگذار بر بروز پرخاشگری از دیدگاه بازیکنان، مربیان و تماشاگران بررسی شد؛ در حالی که جامعه آماری پژوهش حاضر فقط تماشاگران و هواداران بودند. لازم به یادآوری است بخشی از شدت و تناوب نسبی اغتشاش تماشاچیان در فوتبال مربوط به نوع خبررسانی رسانه‌ها است. رسانه‌ها با بزرگ‌نمایی و برجسته کردن برخی از موضوعات کوچک و بی‌اهمیت، باعث حساس شدن تماشاچیان نسبت به آن موارد می‌شوند که این امر در نهایت باعث بروز برخی از رفتارها و حرکات در آن‌ها می‌شود که منجر به پرخاشگری، فحاشی، توهین، آسیب به اموال عمومی و غیره می‌گردد.

یافته‌های پژوهش از دیدگاه هواداران تیم‌های فوتبال شهر اهواز نشان داد عوامل مرتبط با مدیریت برگزاری مسابقات بر بروز پرخاشگری تأثیر دارد. این یافته با نتایج حیدری‌نژاد و غلامی (۲۰۱۲)، سیریل (۱۹۷۶)، رضانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۱) و کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) همخوان می‌باشد. در پژوهش حیدری‌نژاد و همکاران، ضعف در مدیریت برگزاری مسابقات؛ در پژوهش سیریل، ازدحام جمعیت به دلیل سوء مدیریت؛ در پژوهش رضانی‌نژاد و همکاران، مدیریت مکانی و زمانی مسابقات و در پژوهش کاظمی و همکاران، مشکلات تهیه بلیط در بروز

پرخاشگری دارای اهمیت بودند. در توجیه این یافته می‌توان گفت تماشاگران و هوادارانی که ساعت‌ها قبل از شروع مسابقه وارد ورزشگاه می‌شوند و با عدم برنامه‌ریزی مناسب و حداقل امکانات رفاهی روبه‌رو می‌شوند، خواه ناخواه به دلایل روحی روانی در شرایطی قرار می‌گیرند که امکان بروز هرگونه حرکت نامناسب از آن‌ها انتظار می‌رود؛ بنابراین مدیران برگزاری مسابقات می‌توانند با برنامه‌ریزی مناسب زمان برگزاری مسابقات و همچنین فراهم آوردن امکانات رفاهی مناسب در استادیوم‌ها، میزان بروز این رفتارها را در تماشاگران به حداقل برسانند.

نتایج پژوهش نشان داد بین وضعیت تأهل و بروز پرخاشگری، رابطه معنادار مثبت وجود دارد. نتایج پژوهش کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) و کورالیس (۱۹۹۸) این یافته پژوهش ما را تأیید می‌کند. همچنین نتایج نشان داد بین سن و وضعیت اقتصادی با بروز پرخاشگری در تماشاگران تیم‌های فولاد خوزستان و استقلال اهواز رابطه معکوس معنادار وجود دارد. نتایج پژوهش تیلور (۱۹۸۷)، کورالیس (۱۹۹۸)، پژوهشگران دانشگاه لستر، بودین و همکاران (۲۰۰۴)، وثوقی و خسروی (۱۳۸۸) و کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) با این یافته همخوان است. تیلور عنوان کرد اوباشگری در ورزش فوتبال را پدیده جدیدی می‌داند که جوانان بیکار و قشر پایینی طبقه کارگر بدان مبادرت می‌ورزند. بودین و همکاران در پژوهش خود نتیجه گرفتند اوباشگری رفتاری است که از هواداران در بیرون یا داخل استادیوم بروز می‌کند که بیشتر اوقات جوانان آن را مرتکب می‌شوند. دیگر یافته پژوهش نشان داد بین سطح تحصیلات با بروز پرخاشگری رابطه‌ای وجود ندارد. این یافته با پژوهش کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) ناهمخوان می‌باشد. با توجه به این‌که در پژوهش کاظمی و همکاران بیشترین حجم نمونه پژوهش را دانش‌آموزان به خود اختصاص داده بودند؛ ولی در پژوهش حاضر بیشترین افراد نمونه دانشجوی می‌باشند، دلیل احتمالی این ناهمخوانی همین امر می‌تواند باشد. بر اساس نظریه نقش، پایگاه اقتصادی - اجتماعی افراد در تبیین نقشی که در موقعیت‌های مختلف بر عهده می‌گیرند مؤثر است. به عبارت دیگر، بسته به موقعیت و وضعیتی که افراد از لحاظ شغلی و اجتماعی دارند، اهمیت نقش او در بعضی مواقع بیشتر یا کمتر می‌شود. بر این اساس، انتظار واکنش خشونت‌آمیز از افرادی که پایگاه اقتصادی - اجتماعی ضعیف یا تحصیلات کم با شغل نامناسب دارند بیشتر است. در عین حال، بعضی از دیدگاه‌های زیست‌شناختی مؤید این عقیده هستند که افراد مجرد، پتانسیل خشونت را بیش از دیگران دارا هستند؛ زیرا انرژی نهفته شده ناشی از غریزه جنسی را در روان و ناخودآگاه ذخیره دارند و در مواردی که ترس از مجازات کاهش یابد مانند محیط داخل ورزشگاه، این انرژی نهفته می‌تواند به صورت رفتار خشونت‌آمیز تجلی نماید. همچنین بر اساس نظریه‌های روان‌شناسی، دوران جوانی دوران هیجان جویی و تنوع‌طلبی است که به بروز

رفتارهای پرخطر و بی‌باکانه منجر می‌شود. جوانان به دلیل برخورداری از انرژی سرشار جسمانی و روانی، آمادگی بسیار زیادی برای دست زدن به کارهای عجیب و نامعقول دارند؛ بنابراین می‌توان انتظار داشت جوانان با قرار گرفتن در موقعیت‌هایی که مستعد پرخاشگری هستند این رفتار را از خود بروز دهند.

نکته‌نهایی که در اینجا باید به آن اشاره کرد این است که تا به حال هر تحقیقی در زمینه پرخاشگری انجام‌شده است بیشتر به جنبه‌های روانی آن توجه شده بود و یا از دیدگاه کسانی مانند مربیان، ورزشکاران، داوران و مربیان مورد ارزیابی قرار گرفته است که درک درستی از این موضوع نداشته‌اند. با این حال در تحقیق حاضر علل پرخاشگری از دیدگاه تماشاگران مورد بررسی قرار گرفت و کمتر به عوامل درونی توجه شده و بر عوامل بیرونی که بر این پدیده اثر می‌گذارد توجه شده است. نتیجه این تحقیق یک مطلب مهم را نشان می‌دهد و آن این است که مدیریت برگزاری مسابقات عامل مهمی در بروز پرخاشگری در تماشاگران می‌باشد، چیزی که شاید تا به امروز مدیران و مسئولین برگزارکننده مسابقات کمتر به آن توجه کرده‌اند؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود مسئولین فوتبال و برگزارکنندگان مسابقات فوتبال با کنترل و نظارت برخی از این عوامل و متغیرها که اختلال و سوء کارکرد آن‌ها بر فرایند جامعه‌پذیری تماشاگران و هواداران تأثیر بسزایی دارد و سبب افزایش میزان گرایش آنان به ارتکاب رفتارها و حرکات پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز می‌شود، امکان بروز پرخاشگری را به حداقل ممکن برسانند.

تقدیر و تشکر

در پایان جا دارد از مدیریت پژوهشی دانشگاه شهید چمران اهواز بابت حمایت مالی طرح پژوهشی این مقاله کمال تشکر را داشته باشم.

منابع

۱. رحمتی، محمد مهدی. محسنی‌تبریزی، علیرضا. (۱۳۸۲). بررسی عامل‌های جامعه شناختی خشونت و پرخاشگری تماشاگران فوتبال. فصلنامه المپیک، ۱۱(۳، ۴): ۹۱ - ۷۷.
۲. رحمتی محمد مهدی. (۱۳۸۳). بررسی اعتبار تجربی تئوری ناکامی - پرخاشگری تماشاگران فوتبال شهر تهران. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، ۴(۱۴)، ۲۱۹ - ۱۹۴.
۳. رحیمی، قاسم. امیرتاش، محمدعلی. خبیری، محمد. (۱۳۸۱). بررسی مدیریت ایمنی در ورزشگاه‌های فوتبال کشور از دیدگاه تماشاگران، بازیکنان و مدیران اجرایی. فصلنامه پژوهش در علوم ورزشی، ۱(۴)، ۵۲ - ۳۹.
۴. رضانی‌نژاد، رحیم. رحمتی، محمد مهدی. همتی‌نژاد، مهرعلی. آزادان، مالک. (۱۳۹۱).

- تحلیل عاملی متغیرهای بروز پرخاشگری در تماشاگران از دیدگاه داوران فوتبال ایران. نشریه مطالعات مدیریت ورزشی، ۴(۱۳)، ۲۱۴ - ۲۰۱.
۵. سلطان حسینی، محمد. نصر اصفهانی، داوود. سلیمی، مهدی. پورفرهمنند، بهزاد. سلیمی، منصوره. (۱۳۸۹). بررسی عوامل بروز خشونت در تماشاگران فوتبال استان آذربایجان شرقی، همایش دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان.
۶. صادقی‌پور، حمیدرضا. رهنما، نادر. جعفری، علی. رهنما، آمنه. (۱۳۸۹). مسائل انضباطی دوره ششم لیگ برتر فوتبال ایران. مجله پژوهش در علوم ورزشی، ۷(۲۸)، ۸۰ - ۶۹.
۷. قاسمی، وحید. ذوالاکتاف، وحید. نورعلی‌وند، علی. (۱۳۸۸). توصیف جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال. فصلنامه المپیک، ۱۷(۱)، ۷۹ - ۶۹.
۸. قره‌خانی، حسن؛ احسانی، محمد؛ کوزچیان، هاشم؛ خبیری، محمد؛ فولادی‌حیدرلو، سودابه؛ نوبخت، فرزاد. (۱۳۹۰). بررسی مهم‌ترین موانع خصوصی‌سازی باشگاه‌های فوتبال ایران. نشریه مطالعات مدیریت ورزشی، ۳(۱۳)، ۱۳۸ - ۱۲۵.
۹. محسنی‌تبریزی، علیرضا؛ رحمتی، محمد مهدی. (۱۳۸۱). سیری بر مفاهیم و نظریه‌های خشونت، پرخاش و پرخاشگری به‌منظور ساخت و ارائه یک مدل علمی - توصیفی خشونت در ورزش. نشریه نامه علوم اجتماعی، ۱۰(۱۹)، ۱۵۳ - ۱۲۵.
۱۰. محمدکاظمی، رضا؛ شیخ، محمود؛ شهبازی، مهدی؛ راسخ، نازنین. (۱۳۸۶). بررسی علل آشوب تماشاگران فوتبال پس از شهرآورد بزرگ ایران (از دیدگاه تماشاگران). مجله پژوهش در علوم ورزشی، ۵(۱۷)، ۱۱۴ - ۱۰۱.
۱۱. منصور زاده، علیرضا. (۱۳۸۷). بررسی عوامل اثرگذار بر بروز پرخاشگری در تماشاگران، بازیکنان و مربیان تیم‌های فوتبال سپاهان و ذوب‌آهن اصفهان. پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان. دانشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی.
۱۲. وثوقی، منصور؛ خسروی‌نژاد، سید محسن. (۱۳۸۸). بررسی عوامل فرهنگی - اجتماعی رفتار هیجانی تماشاگران فوتبال. پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، ۳(۱)، ۱۴۰ - ۱۱۷.
13. Bodin, D; Heas, S; Robene, L. (2004). Hooliganism: On social anomie and determinism. *Journal Champ Penal*, 1(8), 31-45
14. Courakis, N. (1998). Football violence: Not only a British problem. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 6(2), 293-302.
15. Cyril, M.W. (1970). An analysis of hostile outbursts in spectator sports. Thesis (P.h.D). University of Illinois at Urbana-Champaign.
16. Dunning, E; Morphy, P; Waddington. I. (2000). Towards a sociological understanding of football hooliganism as world phenomena. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 8(2), 141-162.

17. Gholami- torquesaluye, S; Najafi, A; Fatemi, R; Rastegari, M. (2013). Research in Sport Management, 2(1), 21-24
18. Heydarinejad, S; Gholami, S. (2012). Identification of factors of aggression incidence among football spectators in Khuzestan. Studies in Physical Culture and Tourism, 19(1), 37-41.
19. Jalali, O; Gholizade, M.R; Taghibigloo, N; Tarasi, Z. (2012). A survey on violence in soccer spectators of Tehran city and the ways decreasing it. International Journal of Basic Sciences & Applied Research, 1(1), 22-25.
20. Madensen, T.D; Eck, J.E. (2008). Spectator violence in stadiums. Problem-Oriented Guides for Police Problem-Specific Guides Series no. 54. Community Orientated Policing Services: US Department of Justice
21. Russell, E; Ward, J.R. (2002). Fan violence social problem or moral panic. Aggression and Violent Behavior, 7(5), 453-75.
22. Taylor, I. (1987). Putting the boot into working class sport: British soccer after Bradford and Brussels. Sociology of Sport Journal, 4(2), 171-191.
23. Tenenbaum, G; Stewart, E; Singer, R. (1997). Aggression and violence in sport: An ISSP position stand, 37(2), 146-150.
24. Vassiliki, A; Stefanos, G.G. (2012). The effect of hooliganism on Greek football demand. Contests Sports, 4(8), 155-174.

Study of Affecting Factors leading to Aggression from the Viewpoint of Football Fans in Ahwaz

Sajad Gholami Torkesaluye¹, Sedighe HeydariNejad²

1. Ph.D Student, Islamic Azad University, Firoozabad Branch, Meymand Center,

2. Associate Professor, Shahid Chamran University of Ahwaz

Received Date: 22/11/2012

Accepted Date: 03/09/2013

Abstract

Many of sociologist and physical education specialist are concerned about increasing the aggression among the football fans. The aim of this study was identification of effective factors leading to aggression from viewpoints of the fans of Foulad Khuzestan and Esteghlal Ahvaz football teams (N=6500). Sampling was randomly which 354 subjects were selected. Methodology of this study was descriptive survey, which was done by field study. for gathering data, a questionnaire about individual characteristics and a self-administered questionnaire consisted of 30 questions with five-point Likert scale were used, which grouped in four area related to the status of the stadium safety and hygiene, refereeing, media coverage and event management. Construct validity of questionnaire was calculated 0.871 through factor analysis, and reliability was calculated 0.874 by using Cronbach's alpha. Descriptive statistics and inferential statistics (one sample t-test, Friedman ranking test, Kendall correlation coefficient) were used to data analyzes. The results showed from fans' viewpoints, all of four groups of factors are significant in the incidence of aggression; in order factors related to stadium safety and hygiene with mean 2.89, factors related to refereeing with mean 2.51, factors related to media coverage with mean 2.39 and factors related to management and planning of matches with mean 2.21. Based on these results it is suggested that official's football association in province and football federation can minimize the incidence of aggressive behaviors among eager and interested fans, through proper planning and eliminating barriers factors.

Keywords: Aggression, Football Fans, Khuzestan

---

*(Corresponding Author)

Email: ramin.iraji.65@gmail.com